

Pravice žrtev kaznivih dejanj

Oškodovanec (oziroma žrtev) kaznivega dejanja postanete, ko vam je s kaznivim dejanjem prekršena ali ogrožena osebna ali premoženjska pravica, pri čemer ste utrpeli škodo, vključno s fizičnimi, duševnimi ali čustvenimi posledicami ali ekonomsko izgubo. Kadar je neposredna posledica kaznivega dejanja smrt osebe, se za oškodovanca štejejo tudi njeni zakonec oziroma oseba, s katero je živela v zunajzakonski skupnosti, krvni sorodnik v ravni vrsti, posvojenec ali posvojitelj, bratje in sestre ter osebe, ki jih je preživljala oziroma jih je imela dolžnost preživljati.

V skladu z Zakonom o kazenskem postopku lahko prijavite kaznivo dejanje oziroma podate ovadbo državnemu tožilcu ali policiji. Ta jo mora sprejeti in poslati pristojnemu državnemu tožilcu.

Če se odločite ovadbo podati na policiji, to lahko storite:

- osebno kadarkoli na katerikoli policijski postaji ali oddelku policije, kjer je delo ali dežurstvo praviloma organizirano in poteka 24 ur na dan (policist bo sestavil zapisnik o sprejemu ustne ovadbe, ki ga podpišete vi in policist),
- po telefonu na številko 113 ali druge telefonske številke policijskih enot, ki so objavljene v javnem telefonskem imeniku Telekom Slovenije in na spletni strani policije (policist bo naredil uradni zaznamek o sprejemu ovadbe, ki ga sestavi in podpiše policist),
- pisno (na zahtevo vam bo izdano potrdilo, da ste policiji podali ovadbo),
- po elektronski pošti ali prek spletnega portala eUprava.

Pri ustni ovadbi vas morajo policisti opozoriti na posledice krive ovadbe, in sicer, da je kriva ovadba kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti. Po prejemu ovadbe morajo policisti presoditi, ali obstaja razlog za sum, da je bilo kaznivo dejanje storjeno, in ukreniti vse potrebno, da se izsledi storilec tega kaznivega dejanja, da se storilec ali udeleženec ne skriva ali ne pobegne, da se odkrijejo in zavarujejo sledi kaznivega dejanja in predmeti, ki bi lahko bili dokaz, in da se v policijski preiskavi zberejo vsa obvestila, ki bi bila morda koristna za uspešno izvedbo kazenskega postopka.

Zaradi ugotovitve obstoja posebnih potreb za zaščito vam bo policist ob prvem stiku z namenom ocenitve stopnje ogroženosti zastavil nekaj vprašanj, ki so pomembna za nadaljnje ukrepe za zagotavljanje vaše varnosti, lahko pa bo pridobil tudi mnenje pristojnega centra za socialno delo.

Na podlagi vaše prijave bo policija zbrala obvestila in dokaze, ki so pomembni za izvedbo kazenskega postopka. Na podlagi morebitnih usmeritev in navodil državnega tožilca bo nato sestavila kazensko ovadbo in priložila tudi morebitne predmete, skice, fotografije, poročila, zapise o aktivnostih, ki jih je izvedla, uradne zaznamke, izjave in drugo gradivo, ki bi lahko bilo koristno za uspešno izvedbo kazenskega postopka. Vse to bo poslala državnemu tožilcu, ki bo odločil o nadaljevanju postopka.

Državni tožilec lahko kazensko ovadbo zavrže ali zahteva njeno dopolnitev, z vašim soglasjem pa lahko v določenih primerih odloži pregon oziroma zadevo odstopi v poravnavo (storilec mora potem bodisi opraviti družbeno koristno delo bodisi drugače zmanjšati ali odpraviti škodljive posledice kaznivega dejanja; če to stori, se ovadba zavrže). Državni tožilec lahko sicer vloži obtožni akt neposredno na sodišče ali zahteva izvedbo posameznih preiskovalnih dejanj ali preiskave, ki jo vodi preiskovalni sodnik. Po končani preiskavi se državni tožilec odloči o nadaljevanju postopka (lahko odstopi od pregona ali pa vloži obtožni akt). Sodišče med sojenjem izvede zbrane dokaze in odloči o krivdi storilca. Če je spoznan za krivega, ga sodišče tudi ustrezno kaznuje.

- **Pravica, da ste seznanjeni z možnostjo pomoči in ukrepi po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini (druga alineja prvega odstavka 65.a člena ZKP in ZPND)**

Ob izbruhu nasilja imate kot žrtev možnost umika v krizni center, kjer boste dobili strokovno pomoč in nastanitev. Če po izteku bivanja v kriznem centru še potrebujete nastanitveno podporo, se lahko umaknete v varno hišo ali zatočišče. Pravico imate do brezplačne pravne pomoči in spremljevalca, ki vas spremlja v postopkih, vam pomaga pri zaščiti vaše integritete in iskanju rešitev ter vam daje psihosocialno oporo. Če je to potrebno, lahko policija ali sodišče storilcu nasilja izreče tudi prepoved približevanja kraju ali osebi. Storilcu lahko sodišče na predlog žrtve prepove vstop v skupno stanovanje in tega po potrebi prepusti v izključno uporabo žrtvi;

- **Pravica do preprečitve neželenega stika, ki bi ga imeli s storilcem, razen če je stik nujno potreben zaradi uspešne izvedbe predkazenskega ali kazenskega postopka (peti odstavek 65. člena ZKP)**

V okviru kazenskega postopka so mogoči različni organizacijski ukrepi, npr. vabljenje na zaslišanje ob različni uri kakor osumljenca itd.;

- **Pravica, da ste lahko zaradi zagotavljanja svoje osebne varnosti obveščeni o izpustitvi ali pobegu osumljenca oziroma obdolženca iz pripora ali hišnega pripora (četrti odstavek 65.a člena ZKP)**

- za obveščanje lahko zaprosite kadar koli,
- obveščanje se lahko zavrne, če bi bil storilec zaradi tega lahko ogrožen,
- o pobegu storilca iz hišnega pripora vas obvesti policija ali sodišče,
- o izpustitvi storilca iz hišnega pripora vas obvesti sodišče,
- o izpustitvi oziroma pobegu storilca iz pripora vas obvesti zavod, v katerem je prestajal pripor;

- **Pravica, da lahko zahtevate obveščanje o izhodu, odpustu ali pobegu zapornika po Zakonu o izvrševanju kazenskih sankcij (30.b člen ZIKS-1)**

- zahtevo o obveščanju o izhodu, odpustu ali pobegu obsojenca, mladoletnika ali osebe, ki je na izvrševanju varnostnega ukrepa obveznega psihiatričnega zdravljenja in varstva v zdravstvenem zavodu, lahko vložite na Generalni urad Uprave Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij, Beethovnova ulica 3, 1000 Ljubljana;
- če ste že vložili zahtevo za obveščanje o izpustitvi in pobegu pripornika v predkazenskem postopku in zahteve niste preklicali ali spremenili, se šteje, da ste vložili zahtevo, da vas tudi zavod, v katerem obsojenec prestaja kazen ali se nahaja tam kot oseba z izrečenim varnostnim ukrepom, obvesti o izhodih, odpustu in pobegu obsojenca, mladoletnika ali osebe na obveznem psihiatričnem zdravljenju;
- če zahteve za obveščanje niste vložili, vas bo sodišče v osmih dneh po nastopu kazni zapora obsojenca, vzgojnega ali varnostnega ukrepa osebe, obvestilo o možnosti obveščanja;
- zavod za prestajanje kazni zapora, kjer obsojenec prestaja kazen zapora, ali prevzgojni dom, kjer mladoletnik prestaja ukrep, vas bo nato pozval k sklenitvi dogovora o načinu in obsegu obveščanja o izhodih, odpustu in pobegu obsojenca ali mladoletnika. O izhodu, odpustu ali pobegu osebe, zoper katero se izvršuje varnostni ukrep obveznega psihiatričnega zdravljenja in varstva v zdravstvenem zavodu, vas bo obveščal zdravstveni zavod, kjer je oseba na izvrševanju varnostnega ukrepa, in sicer na podlagi predhodno sklenjenega dogovora o načinu in obveščanju o izhodih, odpustu in pobegu osebe,
- obveščanje je lahko zavrnjeno, če bi oškodovanec ogrožal zaprto osebo;

- **Pravica, da ste upravičeni do zaščitnih in drugih ukrepov za zagotavljanje osebne varnosti po Zakonu o kazenskem postopku in Zakonu o zaščiti prič (ZZPrič)**

Zakon o kazenskem postopku vključuje kar nekaj zaščitnih ukrepov. Policija in državno tožilstvo bosta ocenila vašo ogroženost (pri tem vam bosta zastavila nekaj vprašanj, na katera lahko odgovorite, če želite). Ta ocena se bo upoštevala pri odreditvi zaščitnih ukrepov:

- snemanje zaslišanja priče (oškodovanca), mlajše od 15 let (prvi odstavek 84. člena ZKP),

- **Pravica, da ste seznanjeni s podatki kontaktne osebe pristojnega organa, s katero lahko komunicirate o svoji zadevi (osma alineja prvega odstavka 65.a člena ZKP)**

- najprej bo to oseba na policiji, pozneje pa na državnem tožilstvu oziroma na sodišču;

- **Pravica, da lahko v kazenskem postopku opozarjate na dejstva in predlagate dokaze, vpogledate v spis in ga kopirate (59. člen ZKP)**

- med sodno preiskavo imate pravico opozoriti na vsa dejstva in predlagati dokaze, ki so pomembni za to, da se ugotovi kaznivo dejanje, izsledi storilec kaznivega dejanja in ugotovi premoženjskopравни zahtevek,
- na glavni obravnavi imate pravico predlagati dokaze, zastavljati obdolžencu, pričam in izvedencem vprašanja, dajati pripombe in pojasnila glede njihovih izpovedb ter dajati druge izjave in navajati druge predloge,
- pravico imate pregledati in prepisati spise in si ogledati dokazne predmete. To pravico vam smejo odreči, dokler niste zaslišani kot priča;

- **Pravica, da lahko podate mnenje o nameravanem zavrženju ovadbe za kaznivo dejanje, za katero je v zakonu predpisana kazen zapora več kot osem let (četrty odstavek 161. člena ZKP)**

Državni tožilec vas mora pisno seznaniti z namero, da bo zavrgel ovadbo, ter navesti bistvene razloge za takšno odločitev in vam omogočiti, da se v 15 dneh do njih pisno opredelite ter da sporočite morebitne dodatne podatke in dokaze glede utemeljenosti suma, da je osumljenec storil kaznivo dejanje. Svoje mnenje, podatke in dokaze pošljete državnemu tožilcu in vodji pristojnega okrožnega državnega tožilstva;

- **Pravica, da lahko prevzamete pregon, če ga opusti ali ne začne državni tožilec (60. in drugi odstavki 63 člena ZKP)**

- državni tožilec vam mora svojo odločitev sporočiti in vas poučiti, da lahko začnete pregon sami, tako ravna tudi sodišče, če je državni tožilec odstopil od pregona,
- pregon lahko začnete oziroma nadaljujete v tridesetih dneh po prejemu sporočila,
- če niste bili obveščeni, rok začne teči od dneva, ko ste izvedeli za zavrženje ovadbe oziroma odstop od pregona,
- kot oškodovanec v vlogi tožilca imate enake pravice kakor državni tožilec, razen tistih, ki jih ima državni tožilec kot državni organ,
- državni tožilec ima pravico, da do konca glavne obravnave od vas prevzame pregon in zastopanje obtožbe;

- **Pravica, da lahko vložite predlog za uveljavitev premoženjskoprnega zahtevka (100.-111. člen ZKP)**

- Premoženjskopравни zahtevek se lahko nanaša na povrnitev škode, vrnitev stvari ali razveljavitev določenega pravnega posla.
- Podate ga pri organu, pri katerem se vloži kazenska ovadba (državno tožilstvo ali policija), ali pri sodišču, pred katerim teče postopek.
- Zahtevek morate določno označiti in predložiti dokaze.
- Sodišče vam lahko v obsodilni sodbi prisodi premoženjskopравни zahtevek v celoti; lahko vam ga prisodi deloma in vas s presežkom napoti na civilno pravdo.
- Če podatki kazenskega postopka ne dajejo zanesljive podlage niti za popolno niti za delno razsojo, vas sodišče napoti na civilno pravdo s celotnim premoženjskoprnim zahtevkom.
- V primeru oprostilne ali zavrnilne sodbe ali ustavitve postopka s sklepom oziroma zavrženja obtožnice vas sodišče napoti, da lahko svoj premoženjskopравни zahtevek uveljavljate v pravdi.
- Če gre pri premoženjskoprnem zahtevku za vrnitev stvari, pa sodišče ugotovi, da pripada stvar vam in da je pri obdolžencu ali katerem od udeležencev kaznivega dejanja ali pri nekom, ki so mu jo ti dali v hrambo, odloči v sodbi, da se stvar izroči vam.

- nagrado in potrebne izdatke pooblaščenca vedno plačate sami, razen če vam je pooblaščenca postavilo sodišče po uradni dolžnosti (v tem primeru jih bo vnaprej plačala država, pozneje pa obsojenec),
- pooblaščenec, ki ni odvetnik, ampak je odvetniški kandidat, nima pravice do nagrade, temveč samo pravico do povrnitve potrebnih izdatkov,
- nekatera kazniva dejanja se preganjajo na predlog, kar pomeni, da vi predlagate pregon (npr. z vložitvijo ovadbe), vendar pregon tudi v tem primeru vodi državni tožilec. Če pri takšnih kaznivih dejanjih po začetku glavne obravnave umaknete predlog za pregon, plačate stroške kazenskega postopka, razen če obdolženec izjavi, da jih bo plačal sam;

• **Pravica, da se lahko pritožite zoper sodbo (četrti odstavek 367. člena ZKP)**

Pritožbo imate zoper zavrnilno sodbo in oprostilno sodbo, zoper obsodilno sodbo pa le glede odločbe o premoženjskopравnem zahtevku, objavi pravnomočne sodbe in odločbe o stroških. Če je državni tožilec prevzel pregon od vas kot oškodovanca, se smete pritožiti iz vseh razlogov, zaradi katerih se sme izpodbijati sodba.

Podpora žrtvam nudijo tudi nevladne organizacije:

- Društvo SOS telefon (<http://www.drustvo-sos.si/>)
- Društvo za nenasilno komunikacijo (<https://www.drustvo-dnk.si/>)
- Društvo Ženska svetovalnica (<http://www.drustvo-zenska-svetovalnica.si/>)
- Ključ – center za boj proti trgovini z ljudmi (<http://www.drustvo-kljuc.si/>)
- Društvo za pomoč žrtvam kaznivih dejanj – Beli obroč Slovenije (<http://www.beliobroc.si/>)
- Združenje za MOČ (<http://spolna-zloraba.si/>)

Več o oblikah pomoči za žrtve nasilja je na voljo v publikaciji Mreža socialnovarstvenih programov, programov za invalide in programov v podporo družini (http://mddsz.arhiv-spletisc.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/socialnovarstveni_programi/).

Pravna podlaga (povezave):

- Zakon o kazenskem postopku (ZKP): <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO362>
- Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1):
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1223>
- Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND):
<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5084>
- Zakon o zaščiti prič (ZZPrič): <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4265>
- Zakon o brezplačni pravni pomoči (ZBPP):
<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1265>
- Zakon o odškodnini žrtvam kaznivih dejanj (ZOZKD):
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4264>
- Zakon o socialnem varstvu (ZSV): <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO869>